

Asia: VN/22377/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta. Allianssi esittää vakavan huolen lain kiireellisestä valmistelusta, puutteellisista vaikutusarvioinneista sekä yleisen asumistuen muutosten vaikutuksista nuorten toimeentuloon. Allianssi suhtautuu kriittisesti yleiseen asumistukeen kohdistuviin leikkauksiin.

Yleisen asumistuen leikkaukset ja heikennykset koskettavat erityisesti nuoria, sillä tuen saajista suuri osa on nuoria. Joulukuussa 2022 yleistä asumistukea saaneiden ruokakuntien jäsenistä reilu viidennes kuului ikäryhmään 20–24-vuotiaat. Toiseksi suurin ikäryhmä oli 25–29-vuotiaat, joita oli 12 % asumistuen saajista. Opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin 2017 kasvatti nuorten asumistuen saajien määrää, ja vuonna 2022 yleisen asumistuen saajista opiskelijoita oli 42 %. Yleinen asumistuki on nuorille tärkeä osa toimeentulon kokonaisuutta.

Suuri osa yleisen asumistuen saajista opiskelee, työskentelee pienipalkkaisilla aloilla, tekee osa-aikatyötä tai on työtön. Yleisen asumistuen leikkaukset lisäävät nuorten vaikeuksia selvitä asumismenoistaan ja kasvattavat nuorten asunnottomuuden riskiä Suomessa. Nuorten alle 25-vuotiaiden asunnottomuus on ollut jo nyt kasvussa. Yli joka viides asunnoton on nuori ja vuonna 2022 heitä oli 815. Toimeentulovaikeudet ja vuokratavat saattavat entisestään lisätä myös nuorten ylivelkaantumista, joka on jo nyt kasvanut huolestuttavasti. Asumistuen leikkaus on ristiriidassa hallitusohjelmassa olevien nuorten asunnottomuuden vähentämiseen ja nuorten ylivelkaantumisen ennaltaehkäisyyn liittyvien tavoitteiden kanssa.

Allianssi arvioi, että nuorten toimeentulotuen tarve tulee uuden lainsäädännön myötä lisääntymään, kun sekä yleistä asumistukea että työttömyysturvaa aiotaan heikentää. Nuoret ovat nyt jo

yliedustettuina perustoimeentulotuen saajissa, esimerkiksi muilta osin riittämättömän perusturvan ja sen ehtojen takia. Myös hallituksen esityksessä mainitaan asumistuen muutosehdotusten kasvattavan toimeentulotuen menoja. Asumistuesta on tullut jo nyt joissakin tapauksissa toimeentulotuen ohella viimesijainen etuus.

Lausuttavaa voimaantulosta:

Haluamme huomauttaa, että jopa syyskuusta 2024 alkaen voimaantulevat säännökset saattavat tulla monelle syksyllä 2023 uuteen asuntoon muuttaneelle nuorelle liian aikaisin, sillä vuokrasopimukset tehdään usein vuoden määräaikaisina sopimuksina. Jonot edullisempiin asuntoihin ovat myös usein merkittävästi pidempiä kuin yksi vuosi, eli kaikilla ei ole mahdollisuutta löytää uutta edullisempaa kotia ennen leikkausten voimaantuloa. Lisäksi varsinkaan kaupunkialueilla edullisempia asuntoja ei ole välttämättä tarjolla. Esitetyt muutokset voivat johtaa siihen, että osa nuorista joutuu keskeyttämään opintonsa. Keskeyttämisvaarassa ovat erityisesti ne nuoret, jotka tulevat vähävaraisista taustoista. Tämä taas voi lisätä entisestään koulutuksen eriarvoisuutta.

Lausuttavaa muista vaikutuksista:

Suhtaudumme kriittisesti nuorten toimeentuloon kohdistuvien useiden yhtäaikaisten leikkausten toteuttamisen. Nuorena koetut toimeentulo-ongelmat yhdistettynä muihin sosiaalisiin ongelmiin ovat merkittävä riski sekä nuorelle itselleen että koko yhteiskunnalle. Lisäksi toimeentulo-ongelmat itsessään voivat altistaa erilaisille sosiaalisille ja terveydellisille ongelmille. Asumistuen uudistuksia ei voi perustella työllisyysvaikutuksilla, sillä hallituksen esityksenkin mukaan niiden työllisyysvaikutukset todetaan vähäisiksi.

Esityksessä kerrotaan, että myöhemmin syksyllä tullaan laatimaan kokonaisvaikutusarvio. Emme näe perustelluksi tehdä päätöksiä yksittäisistä etuuksista, ennen kuin eduskunnalla on käytössään riittävä kokonaisarvio päätösten seurauksista.

Allianssi esittää vakavan huolen lain kiireellisestä valmistelusta, puutteellisista vaikutusarvioinneista nuoria koskien ja esityksen vaikutuksista erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten toimeentulolle. Hallituksen esitysluonnoksen lausuntokierros oli todella lyhyt, kun otetaan huomioon esityksen laajuus. Lyhyet lausuntoaikat heikentävät kansalaisyhteiskunnan toimijoiden mahdollisuuksia vaikuttaa lainsäädäntöön ja tuoda näkökulmiaan mukaan päätöksentekoon.

Lisäksi mitä suurimmissa määrin nuoria koskevassa esityksessä tulisi myös nuorisolain perusteella kuulla nuoria itseään, mitä ei ole nykyisessä valmisteluprosessissa riittävässä määrin tehty. Näin merkittävien uudistusten yhteydessä olisi tarvittu myös kaikkien tällä hallituskaudella sosiaaliturvaan kohdistuvien toimien yhteisvaikutusten kunnollista arviointia.

Allianssi haluaa nostaa esiin myös erillisten nuorivaikutusten arvioinnin tärkeyden. Nuorivaikutusten vahvemmallalla arvioinnilla saadaan selville lainsäädännön mahdolliset vaikutukset nuoriin erityisryhmänä. Allianssi vaatiiikin, että muutosten nuorivaikutuksia arvioidaan tarkasti, mikäli lainsäädäntö tulee sellaisenaan voimaan. Nuorivaikutusten arvioiminen myös ennakoivasti parantaisi lainvalmistelun laatua ja varmistaisi, ettei tehtävillä päätöksillä aiheuteta yksilöille ja yhteiskunnalle kalliiksi tulevaa vahinkoa nuorten hyvinvoinnille.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista:

Asumistukea nostaa yhä useammin työtuloja tai ensisijaista etuutta saava, jonka tulot eivät riitä elinkustannuksiin. Asumistukea käytetään, koska ansiotulot eivät riitä elämiseen ja asumiskustannusten kattamiseen edes kaikilla kokoaikatyössä käyvillä. Kannuste kokoaikatyöhön ei siis toimi, jos tuen piirissä oleva henkilö on jo kokoaikatyössä. Hallitus suunnittelee samaan aikaan useita sosiaaliturvaan kohdistuvia heikennyksiä, joiden yhteisvaikutukset kohdistuvat erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin nuoriin. Pahimmillaan köyhyys johtaa kierteeseen, jossa sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat vaikeuttavat tai estävät täysin työmarkkinoille kiinnittymisen.

Leikkaukset myös heikentävät opiskelijoiden mahdollisuuksia kouluttautumiseen ja päätoimiseen opiskeluun. Opiskelijoiden tuloista leikkaus olisi suhteellisesti hyvin suuri, 6,6–9,6 prosenttia asuinkunnasta riippuen verrattuna esimerkiksi perusturvaan saavien etuuksiin, jotka heikkenevät asumistuen leikkausten myötä vain 4,1 - 6,1 prosenttia asuinkunnasta riippuen. Hallitus on ohjelmassaan sitoutunut tekemään toimenpiteitä, joilla korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrää pyritään nostamaan ja pyrkii tekemään toimenpiteitä, joilla vastataan osaajapulaan. Leikkaukset yleiseen asumistukeen lisäävät opiskelijoiden tarvetta käydä töissä päätoimisesti opintojen ohella. Päätoimisen työssäkäynnin lisääntyessä opiskeluajat kuitenkin pidentyvät ja opintojen keskeyttäminen yleistyy, mikä on ristiriidassa hallituksen muiden tavoitteiden kanssa.

Lausuttavaa perusomavastuuosuuden tuloharkinnan kiristämisestä sekä lapsen ja aikuisen kertoimen muutoksesta?

Kiitämme lapsiperheiden huomioimista kertoimien osalta. Haluamme kuitenkin huomauttaa, että pienituloisiin lapsiperheisiin kyseiset kertoimet eivät vaikuta, mikäli tulot jäävät perusomavastuun ulkopuolelle. Näin on esimerkiksi perheellisillä päätoimisilla opiskelijoilla.

Nuorten tulorajoina toimii ensisijaisesti opintotuen sekä asumistuen tuloraja. Opintotuen tulorajoja on nostettu, koska opiskelijoita on haluttu kannustaa töihin. Asumistuen osalta perusomavastuuosuuden kiristäminen tarkoittaa reilun 300 euron leikkausta ansiotulojen tulorajaan, millä on todennäköisesti työssäkäyntiä vähentävä vaikutus ja se välittää ristiriitaisen viestin toivotusta kannusteesta opiskelijoille.

Lausuttavaa ansiotulovähennyksestä luopumisesta?

Asumistuen saajista noin 40% on opiskelijoita, joiden ensisijaista työtä on opiskella. Opiskelijat ja nuoret ylittäänsä työskentelevät pääosin osa-aikaisessa ja matalapalkkaisessa työssä, joten toivottu

kannuste kokoaikatyön tekemiseen ei kohdennu heihin. Ansiotulovähennyksen poisto ei ohjaa opiskelijoita kokoaikatyöhön, vaan ainoastaan heikentää opiskelijoiden kannusteita ottaa vastaan yksittäisiä työkeikkoja ja osa-aikatyötä.

Kuten esityksessä on todettu, perusomavastuun korottaminen pienentää työnteosta käteen jäävää tuloa, ja ansiotulovähennyksen poistaminen heikentää merkittävästi kannustimia ottaa vastaan työtä.

Lausuttavaa enimmäisasumismenojen kuntaryhmituksen muutoksesta?

Allianssi ei kannata enimmäisasumismenojen kuntaryhmituksen muutosta. Hallitus suunnittelee samaan aikaan useita sosiaaliturvaan kohdistuvia heikennyksiä, joiden yhteisvaikutukset kohdistuvat erityisesti Helsingissä asuviin nuoriin. Helsingissä asuminen on jo nyt merkittävästi kalliimpaa kuin muualla Suomessa, eikä kohtuuhintaisia asuntoja ole riittävästi saatavilla.

Muutokset kohdistuvat erityisesti pääkaupunkiseudulla asuviin pienipalkkaisilla naisvaltaisilla aloille työskenteleviin, kuten sosiaali- ja terveysalalla sekä palvelualoilla työskenteleviin. Vakava pula erityisesti sote- ja varhaiskasvatusalan ammattilaisista ei ratkea sillä, että alan ihmisillä ei ole enää varaa asua siellä.

Palvelualoilla osa-aikatyön osuus on huomattavaa. Kaupan ala sekä matkailu-, majoitus- ja ravitsemisala ovat merkittäviä nuorten työllistäjiä: yli kolmannes työllisistä on alle 30-vuotiaita. Myös nollatuntisopimusten määrä on yleistä nuorten keskuudessa, noin neljä kymmenestä (42 %) nollatuntisopimuslaisista on alle 25-vuotiaita ja noin viidennes (22 %) 25–34-vuotiaita.

Myös opiskelijoiden määrä Helsingissä on merkittävä. Opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus asua omalla opiskelupaikkakunnallaan myös Helsingissä. Pelkkä kuntaryhmituksen muutos tarkoittaisi yksinasuvan nuoren asumistuen leikkaantumista noin viidellätoista eurolla, vaikka korvausprosentti ei muuttuisi. Tämä raha ei ole nuorelle merkityksetön, vaan vastaa esimerkiksi viikon opiskelijalounaita. Nuoriin perheisiin muutos vaikuttaa vieläkin enemmän, vaikka heidän tulonsa eivät olisi sen suurempia. Suhtaudumme erittäin kriittisesti nuorilta perheiltä leikkaamiseen. Perheellisiä opiskelijoita on erityisen paljon esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla, jossa täydentävän toimeentulon hankkiminen ansiotöillä on käytännössä mahdotonta. Sukupuolivaikutuksiltaan tässä muutoksessa kärsivät eniten naiset.

Lausuttavaa omistusasunnon tukien lakkauttamisesta?

Hallitusohjelmaan on kirjattu tavoite turvata mahdollisuus ensiasunnon hankkimiseen. Omistusasujien rajaaminen ulos asumistuen piiristä ei ole tämän kanssa linjassa, vaikka tunnistammekin tavoitteen kohdentaa asumistuki sitä eniten tarvitseville. Erityisesti nuoret, perheelliset ensiasunnon ostajat eivät välttämättä ole erityisen hyvätuloisia ja varakkaita, vaikka ovatkin onnistuneet säästämään ensiasuntoon. Korkojen nousu on esityksenkin mukaan ajanut

useita omistusasujia ahdinkoon, joten toivomme ponnekkaasti harkitsemaan vielä onko omistusasujien ohjaaminen perustoimeentulon piiriin toivottava ratkaisu.

Olemme huolissamme varallisuuserojen kasvusta ja nuorten mahdollisuudesta hankkia ensiasunto. Nuorisoasuntoliiton ja Ympäristöministeriön kyselytutkimuksen perusteella omistusasujia on 18–29-vuotiaista enää 17 prosenttia, kun kymmenen vuotta sitten omistusasunnoissa asui vielä noin kolmannes kyseisestä ikäryhmästä. Toivomme hallituksen tekevän sellaista politiikkaa, jossa omistusasuminen on mahdollista kaikille väestöryhmille, eikä nuorten ensiasunnon hankkimisen tielle luoda lisää epävarmuustekijöitä.

Lausuttavaa asumistuen tason eli korvausprosentin muutoksesta?

Ohjelmassaan hallitus on sitoutunut julkisen talouden tasapainottamiseen varmistaakseen kansalaisten hyvinvoinnin ja kestäväen talouskehityksen. Suunniteltu ansiotulovähennys ei edistä työllisyyttä ja kasvua saati varmista kansalaisten hyvinvointia. Nuorten mielenterveyskriisin yksi keskeisimpiä juurisyytä on heikko toimeentulo. Voimakkaasti nuoriin kohdentuva asumistuen tason leikkaus on omiaan syventämään tätä kriisiä osuen jo valmiiksi vaikeassa elämäntilanteessa oleviin nuoriin.

Asumistuki on keskeinen osa nuorten ensisijaisten etuuksien kokonaisuutta, joten sen alenemisella on merkittäviä seurauksia nuorten toimeentulolle. Orpon hallitusohjelmaan on kirjattu useita nuoriin ja opiskelijoihin kohdistuvia leikkauksia, joista asumistuen muutos veisi opiskelija-ruokakunnilta noin 127–146 miljoonaa euroa. Leikkaus on historiallisen suuri ja osuisi nuoriin vielä kipeämmin kuin taannoiset opintotukileikkaukset.

Keskimääräisen yksin Helsingissä asuvan opinto- ja asumistuella elävän opiskelijan asumistuki putoaisi yli 70 euroa kuukaudessa, mikä vastaa neljänneistä opintorahasta ja sillä saisi ostettua noin 24 opiskelijalounasta. Asumistuen leikkaus lisää riskiä joutua hakeutumaan toimeentulotuen piiriin, johon aiotaan myös tehdä asumismenoihin kohdistuvia leikkauksia. Toimeentulotukeen ja työttömyysturvaan esitetyt muutokset yhdessä tämän lakiesityksen kanssa tulevat lisäämään tarvetta harkinnanvaraiselle täydentävälle ja ehkäisevälle toimeentulotuella.

Leikkaus on ristiriidassa koulutustason noston tavoitteen kanssa, sillä opiskelijoiden nyt jo niukka toimeentulo kiristyisi entisestään. Hallitusohjelmassa suunnitellut leikkaukset ARA-tuotantoon vähentävät tarjolla olevia edullisen asumisen muotoja, mikä asettaa nuoret haastavaan asemaan, kun paine muuttaa edullisempaan asuntoon kasvaa asumisen tukien leikkausten myötä. Samanaikaiset leikkaukset asumisen tukiin kasvattavat riskiä nuorten jo kasvussa olevan asunnottomuuden kiihtymiseen.

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa sekä kouluttaa, palvelee ja tuo yhteen järjestöissä, kunnissa ja seurakunnissa työtä tai vapaaehtoistyötä tekevät nuorisoalan toimijat. Allianssin jäsenenä on yli 150 nuorisojärjestöä ja muuta nuorisoalalla toimivaa yhteisöä - käytännössä kaikki Suomessa toimivat nuorisoalan järjestöt.

Mäkeläinen Suvi
Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry